

phái của mình lên nắm chính quyền Champa thời đó. Sau cuộc tranh chấp này, Lê Văn Duyệt thành công đưa một người thân cận của mình lên làm vua Champa vào năm 1828 đó là Po Phauk The (Nguyễn Văn Thừa), tức là con trai của Po Saong Nhung Ceng và cũng là vị phụ tá của Po Klan Thu (Po Dharma, *Le Panduranga (Champa) 1802-1835, Ses rapports avec Le Vietnam*, I, Paris, Publications de L'EFEO, Vol. CXLIX, 1987, trg. 105-118). Cho đến hôm nay, người ta không biết sự chọn lựa này có sự đồng ý của Minh Mệnh hay không. Và người ta cũng không biết Po Phauk The có xin hoàng đế Minh Mệnh phong cho ông ta vương chức hay không? Dù sao đi nữa, Lê Văn Duyệt đã thành công chiếm lại quyền kiểm soát vương quốc Champa thời đó và cả phủ Bình Thuận, một đơn vị hành chính không còn nằm trong tay của ông ta kể từ năm 1822. Kể từ đó, quan lại và dân chúng Champa hoàn toàn ngã về phía Lê Văn Duyệt và vua Champa là Po Phauk The chỉ nộp thuế cho Gia Định Thành thay vì phải nộp cho triều đình Huế như trước kia

Sự cáo chung của Champa-Panduranga

Một khi đã ngã về phe của Lê Văn Duyệt, kéo theo sự cắt đứt mọi mối liên hệ với triều đình Huế, vương quốc Champa chẳng thu được một mối lợi gì trong chiến lược liên minh với Lê Văn Duyệt. Theo các tư liệu Chăm

Vương quốc Champa

cho biết, Lê Văn Duyệt vẫn đeo đuổi chính sách Việt Nam Hóa đối với dân tộc Champa mà Minh Mệnh đã từng áp dụng. Điều này đã giải thích tại sao một số quan lại của Champa thời đó không chấp nhận chính sách tách rời Champa ra khỏi quyền kiểm soát của triều đình Huế mà mối liên hệ đã cấu thành một qui chế chính trị từ lâu. Chính vì thế, những thành phần quan lại này không đồng tình với chính sách mà Po Phaok The đang theo đuổi kể từ cuối năm 1831. Lợi dụng cơ hội quần chúng Champa không tán thành với chính sách của Lê Văn Duyệt, hoàng đế Minh Mệnh ra lệnh bắt giam vị thủ lĩnh Champa là Po Phaok The và buộc vương quốc Champa phải nộp cho triều đình Huế các loại thuế mà Po Phaok The chưa thực hiện.

Năm 1832, Lê Văn Duyệt từ trần ở Gia Định Thành. Lợi dụng cơ hội này, hoàng đế Minh Mệnh thu hồi lại toàn lãnh thổ miền nam của Gia Định Thành, ra lệnh bắt giam Po Phaok The và trừng phạt vương quốc Champa về tội phản nghịch dám chống lại oai quyền của ông ta. Các biên niên sử Việt Nam và Chăm (CAM 30-8) ghi rằng Minh Mệnh quyết định vào năm 1832 hủy bỏ qui chế tự trị của Champa, biến thân dân của vương quốc này thành công dân của quốc gia Việt Nam thống nhất, xóa bỏ danh xưng Champa trên bản đồ và chia cắt lãnh thổ Champa thành đơn vị huyện và tổng theo mô hình tổ chức hành

Lịch sử

chánh Việt Nam nằm trong hai tỉnh Bình Thuận và Ninh Thuận.

Kể từ năm 1832, vương quốc Champa không còn hiện hữu nữa, từ qui chế chính trị cho đến hệ thống tổ chức kinh tế và xã hội mà bản văn Chăm ngữ CM 30-15 (trg. 116) đã ghi lại như sau :

“Vua chúa bị truất phế. Vương triều thì tiêu tan. Các bậc đàn em không còn tin vào thế hệ của những người anh trưởng. Thế hệ đàn cháu cắt đứt các mối quan hệ gia đình với bậc đàn cậu. Các thành viên xuất thân từ một gia đình chỉ biết cư xử với nhau như sự cư xử giữa người Chăm và Kinh, không ngần ngại truy tố gia đình của mình trước pháp lý. Các quan chức và thần dân không phân biệt chức vị hay gia tộc, đều phải mặc quần theo kiểu người Việt. Dân chúng Champa thời đó hết sức khốn đốn và không biết thế nào là định mệnh của họ trong tương lai”.

Champa sau ngày sụp đổ

Một khi Champa bị xóa bỏ trên bản đồ, thần dân của vương quốc này phải gánh chịu bao thống khổ trước sự áp chế của triều đình Huế. Họ phải đóng thuế gấp đôi bằng hiện vật và hiện kim thể theo lời yêu cầu của quan